

Simon Anita

A tanulói teljesítmények és az életkörülmények közötti összefüggés az Észak-magyarországi régióban¹

A tudásalapú társadalom megvalósításához, a magas szinten képzett felső- és középfokú munkaerőállomány eléréséhez, amely hozzájárul a munkaerőpiac, ezáltal a nemzetgazdaság és a régió versenyképességéhez, nagy hangsúlyt kell fektetni az alap- és középfokú oktatás területére is.

Kutatásomat a Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Karának Regionális Gazdaság Tanszéke által vezetett „Hallgatók a régióért, régió a hallgatókért” projekt, valamint az Országos Közoktatási és Értékelési Vizsgaközpont Észak-magyarországi Regionális Igazgatósága közötti együttműködés keretein belül végeztem. A tudományos munkához szükséges szakmai alapokat és nélkülözhetetlen adatokat az OKÉV Regionális Igazgatósága, és a MTA – Regionális Kutatások Központja biztosította számomra.

A kutatás célja a tanulói teljesítmények, és a kistérségek gazdasági és szociális helyzete közötti összefüggések kimutatása volt az Észak-magyarországi régióban. A kutatás alaphipotézise, hogy a tanulók által nyújtott teljesítményt befolyásolja, illetve meghatározza szociális és gazdasági hátterük, az a környezet, amiben nevelkednek, élnek. Ezt a feltevést vizsgáltuk az Észak-magyarországi régió alap- és középfokú oktatási intézményei tanulóinak eredménye esetében. A hipotézis igazolása segítséget nyújthat az oktatási intézmények finanszírozási rendszerének átalakításához, a hátrányos társadalmi helyzetű gyermekek helyzetének javításához, a tanulók közötti különbségek csökkentéséhez.

Az Észak-magyarországi régió kistérségeinek területi fejlettségbeli különbségei

Általános helyzetkép

Az Észak-magyarországi régió Magyarország egyik legelmaradottabb kistérségeit magában foglaló területi egység. Mind a gazdaság, mind a lakosság életminőségének területén komoly problémákkal küzd a '90-es évek eleje óta, s ezt a gyenge és kedvezőtlen ökonomiai, illetve szociális mutatók alátámasztják. Az Európai Unió tíz legszegényebb régiója között is helyet kap. Magyarország globalizálódó gazdasága nem képes a területi különbségeket megoldani, sőt tovább növekszik a lemaradó térségek száma és a lemaradás mértéke.

A mai magyar oktatási rendszerben az alapképzés intézményrendszere ezeket a különbségeket nem képes kezelni, azaz nem tudja a hátrányosabb helyzetű területeken jobban támogatni az alapképzést, ezzel nagyobb esélyt adni a tanulók küszöb-kompetenciáinak magas színvonalú kialakulásához, mint a fejlettebb térségekben.

Ha a régiós szint alatti kistérségi szintet is megvizsgáljuk, láthatóak, hogy nemcsak a régiók, vagy a megyék között találhatók jelentős különbségek, hanem megyéken belül, a kistérségek között is fennáll az eltérő fejlettségi státus. Ezért tartom fontosnak a régió helyzetelemzése esetén, hogy ne csak megyei szinten, hanem kistérségi szinten is bemutassam a gazdasági és szociális tényezőket.

¹ A tanulmány a 2005-2007. évi Regionális Fejlesztés Operatív Program 3.3 intézkedése „Hallgatók a régióért – régió a hallgatókért” c. ROP-3.3.1-2005-02-0014/31 projekt keretében készült.

A kistérségek szociális és gazdasági helyzetének mutatószámokkal való érzékeltetése céljából előállítottam egy kistérségi fejlettségi indexet, amely egyfajta elmaradottsági- fejlettségi indexként képet ad a kistérségeket jellemző szocio-ökonómiai körülményekről, főként azok együttesének régió belüli különbségeiről.

Kistérségi fejlettségi index számítása

A szakirodalomban a kistérségek közötti fejlettségbeni különbségek érzékeltetésére több mutatórendszer is használatos. A kormányzati területpolitikába is beépült Faluvégi Albert kistérségi fejlettségi indexe. (Faluvégi 2004) Ez az index azonban főként gazdasági aspektusból fényképezi le a térségek fejlettségének szintjét², míg a tanulói teljesítmények és a területi fejlettség közötti összefüggéseket vizsgálva a szociális tényezők jelentősége is felértékelődik. Így az általam felállított index két fő komponensből tevődik össze, gazdasági és szociális részből.

A szociális összetevő 5 adatból áll (iskolai végzettség, lakáshelyzet, infrastruktúra, egészségügyi állapot, segélyezés):

1. Legalább érettségivel rendelkezők aránya a 18-X korosztályban.
Fritz Machlup elméletéből indultam ki, aki szerint a képzetebb és tanultabb egyének magasabb minőségű életet tudnak maguk és családjuk számára nyújtani, úgymint több vagy jobb áru és szolgáltatás nyújtására, magasabb pénzjövedelem szerzésére, annak értelmesebb elköltésére, és az életből való több öröm szerzésére. (Tóthné Sikora G. 2004)
2. 100 lakásra jutó lakosok száma.
A gyermekek egészséges testi, szellemi és lelki fejlődéséhez elengedhetetlen a nyugodt, biztonságos környezet, amelyet az otthon teremt számukra. Ennek a helynek megfelelőnek kell lennie ahhoz, hogy a gyerekek tanulni, pihenni tudjanak. Ezért az egy lakásra jutó lakosok számának ideálisan alkalmazkodnia kell a család tagjainak számához.
Mivel ez az érték változatlan formájában nem felel meg a kikötött feltételeknek, ezért ennek a mutatószámoknak a reciprokának az országos érték reciprokához viszonyított arányát vettem figyelembe.
3. A vezetékes vízhálózatba bekapcsolt lakások aránya.
A gyermekek normális fejlődéséhez szükséges a lakások megfelelő színvonala. Azt gondolnánk, hogy manapság minden háztartás rendelkezik vezetékes vízzel, fürdőszobával, azonban vannak olyan kistérségek a régióban, ahol a vezetékes vízzel és szennyvízhálózati csatlakozással rendelkező lakások aránya mindössze 20%.
4. A lakosság egészségügyi állapota.
A társadalmi státusz és az egészségügyi állapot között szoros összefüggés mutatkozik. Az alacsony életszínvonal, a rossz és kilátástalan körülmények az emberek egészségének romlását idézik elő, s ennek következtében az elmaradott kistérségekben az úgynevezett leszázalékolt, illetve megváltozott munkaképességű emberek aránya feltételezhetően magas. Az egészségügyi állapot bemutatására a rokkantsági nyugdíjban, rokkantsági járadékban, és a rehabilitációs ellátásban részesülők számát alkalmaztam.
A három típusú számadatot összesítettem, mert feltételezhető, hogy egy lakos csak egy ellátásban részesül. Mivel ez az adat sem felel meg a feltételnek, ezért egyrészt az 1000

²/Faluvégi Albert a kistérségek fejlettségének bemutatására 9 mutatót alkalmazott, amelyek egy tényezőtől eltekintve mind gazdasági ismérvek: 1. A külföldi érdekeltségű vállalkozások saját tőkéje egy lakosra, 2. Személyi jövedelem-adó alapot képező jövedelem egy lakosra, 3. Az egy lakosra jutó személyi jövedelem-adó alapot képező jövedelem változása, 4. Működő gazdasági szervezetek ezer lakosra jutó száma, 5. Működő gazdasági szervezetek számának változása, 6. A munkanélküliek aránya, 7. Vándorlási különbözet ezer lakosra, 8. Távbeszélő főállomások száma ezer lakosra, 9. Személygépkocsik száma ezer lakosra. (2004)

ellátásban részesülőre jutó lakosok számát vettem, majd ebből egy régiós átlagot számoltam, és az átlaghoz viszonyított aránnyal került az adat az aggregálásba.

5. Rendszeres szociális segélyben részesítettek száma, és a rászorultságtól függő egyéb támogatási esetek száma.

A jövedelemszerző tevékenység hiánya, a magas munkanélküliség a segélyezettek magas számával jár együtt. A segélyezés területén fontosnak tartottam még figyelembe venni a rászorultságtól függő támogatási esetek számát is, mivel ennek a mértékét meghatározza a hátrányos helyzetű egyének és családok, a rászorulóok száma.

Ha minél nagyobb a segélyezettek és a támogatási esetek száma, annál rosszabb a szociális helyzet, ezért ennél a típusú adatnál is az egészségügyi helyzetenél alkalmazott módszerrel dolgoztam.

A *gazdasági komponens* esetén három, egymással feltételezhetően erős kapcsolatban lévő tényezőt választottam:

1. Személyi jövedelemadó- alapot képező jövedelem;
A magasabb jövedelem jobb életkörülményeket eredményez a lakosság körében, és visszatükrözi a térségek foglalkoztatottsági és munkanélküliségi helyzetét, a keresetek mértékét.
2. Gazdasági aktivitás;
A gazdasági aktivitás jellemzőjeként a foglalkoztatottsági rátát vettem. Ez az adat kapcsolatban áll az előző értékkel, hiszen ahol magasabb a foglalkoztatottsági ráta, ott magasabb jövedelem képződik.
3. Vállalkozások száma-, amelyek ökonómiai ismérvek lévén a legerősebben meghatározzák egy térség helyzetét.
A vállalkozások foglalkoztatásuk révén hozzájárulnak a gazdasági aktivitás növeléséhez.

Az index kiszámításához további módszertani megfontolásokat vettem figyelembe:

- Az index összeállításánál alapvető feltételezés, hogy minden mutató esetében az alacsonyabb érték kedvezőtlenebb, a magasabb kedvezőbb helyzetet mutat, illetve minden érték %-os formában kerül összevonásra. Ahol az előbbi feltétel nem teljesült, ott az érték reciprokát vettem, vagy az országos illetve a regionális értékhez való viszonyítás módszerét alkalmaztam.
- Az index számításánál figyelembe vett tényezőkön belül is bizonyos értékek erősebb, míg mások gyengébb hatást fejtenek ki a kistérség helyzetére, ezért, súlyozási módszerrel különböztettem meg a tényezők hatását. A mutatók három, kemény, puha és félpuha típusát különböztettem meg, amelyek súlyai rendre 1,5, 1, és 0,5.

Kemény tényezők: Ebbe a kategóriába tartozik a segélyezettek és a támogatási esetek száma, valamint a képződő SzJA adóalap mértéke. Az első adatcsoport tükrözi a foglalkoztatottsági helyzetet, bizonyos szinten befolyásolja a végzettség, hiszen feltételezhetően főként az alacsony végzettségűek tartoznak ebbe a körbe. Negatívan befolyásolja az életszínvonalat, hiszen segélyekből megfelelő szintű életet nem lehet folytatni, meghatározhatja még az említett mutatók közül a lakások minőségét is. A gazdasági főkomponens mutatói meghatározzák a térségek pozícióját, mégis úgy gondolom, hogy a jövedelem a legközvetlenebbül befolyásoló tényező.

Félpuha tényezők: Az iskola végzettség és a foglalkoztatottsági ráta tartozik ebbe a csoportba. Ennek oka, hogy az alacsony képzettséggel rendelkező lakosok igen alacsony színvonalú életet tudnak maguknak, családjuknak és gyermekeiknek biztosítani.

Puha tényezők: A lakások minőségének, az egészségügyi állapot mutatóit és a működő vállalkozások számát soroltam ebbe az osztályba. Véleményem szerint ezek azok az összetevők, amelyek hatással vannak az életszínvonalra, de közvetettebb módon, mint az első és második kategóriába tartozók.

A kistérségi fejlettségi indexek területi alakulása Észak-Magyarországon

Az index összetevőinek vizsgálata rávilágított arra, hogy az Észak-magyarországi régióban többségében hátrányos helyzetben lévő kistérségek találhatóak. Ez az elmaradottság nemcsak régiós szinten értelmezhető, hanem az ország leggyengébb szocio-ökonomiai adottságú térségei is itt találhatóak.

1. táblázat: Az Észak-magyarországi régió kistérségeinek fejlettségi indexe (% , 2004)

Kistérség	Kistérségi index
Abaúj- Hegyközi	49,27
Bodrogekői	55,00
Edelényi	52,67
Encsi	48,70
Kazincbarcikai	63,60
Mezőcsáti	59,56
Mezőkövesdi	90,51
Miskolci	74,49
Ózdi	66,46
Sárospataki	63,08
Sátoraljaújhelyi	74,24
Szerencsi	65,27
Sziksói	54,72
Tiszaújvárosi	70,43
Tokaji	59,34
Bélapátfalvai	75,00
Egri	146,19
Füzesabonyi	77,30
Gyöngyösi	103,53
Hatvani	116,49
Hevesi	69,41
Pétervásári	71,74
Balassagyarmati	104,95
Bátonyterenyei	67,96
Pásztói	97,65
Rétsági	119,18
Salgótarjáni	75,56
Szécsényi	67,16

Forrás: saját számítás

Az index átlagos értéke 76,41%. A két legkisebb értéket az Encsi és az Abaúj-hegyközi kistérség esetén kapjuk, amelyek nem érik el, illetve alig haladják meg a 48%-ot, legmagasabbat pedig az egri Eben 146,19%-kal. Az index szórása 23,50%, szórásának terjedelme 97,49%, amely azt bizonyítja, hogy meghatározó mértékűek a kistérségek fejlettségi szintje közötti különbségek.

Az említett két, szélsőségesen negatív eredményt mutató kistérség Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található. A Mezőkövesdi kistérséget leszámítva ebben a megyében egy térség sem

éri el a régiós átlagot, még a megyeszékhelyet magában foglaló Miskolci kistérség is közel három százalékponttal alulmúlja azt. Nógrád megyében a Bátorterenyei, a Szécsényi és a Salgótarjáni kistérség indexe nem éri el az átlagot, viszont a Rétsági kistérség a második legnagyobb értékkel rendelkezik az egész régióban. Heves megye adja a legjobb eredményt, ahol két kistérség – a Hevesi és a Pétervási - marad el nagyobb értékkel a közös átlagtól, viszont a megyében találhatóak a legjobb gazdasági és szociális helyzettel rendelkező kistérségek: az Egri, a Hatvani és a Gyöngyösi.

Megvizsgálva az index egyes összetevőinek kapcsolatát egymással, és magával az indexszel, ahhoz a súlyozásnál alkalmazott feltevéshez jutottam, hogy az egyes tényezők különböző mértékben határozzák meg, illetve befolyásolják a kistérségek lakosainak életminőségét.

Az indexszel három komponens kivéve mindegyik tényező erős kapcsolatban van. Ezek a kivételek: a 100 lakásra jutó lakosok száma, az egészségügyi helyzet ismérvei és a foglalkoztatottsági ráta. Az összetevők függetlensége indokolható azzal, hogy az egyes értékek nagyon kis mértékű differenciát mutatnak, vagyis a szinte azonos nagyságrendek nem járulnak hozzá az eltérő szocio-ökonómiai helyzetekhez.

Az index szociális komponenseinek egy része: az iskolai végzettségre, az infrastrukturális helyzetre, és a segélyezésre vonatkozó adatok szinte az összes tényezővel kapcsolatban állnak; a gazdasági komponensek esetén a képződő jövedelem és a vállalkozások száma korrelál erősen egymással.

A tanulói teljesítmények területi eltérései

A térségek jövőbeli versenyképességét nagymértékben befolyásolja humán tőkéjének állapota. Az egyik legfontosabb tényező a regionális fejlődés szempontjából a helyi tudásba, úgymint gyermekeink tudásába történő beruházás. Egy fejlesztési koncepciót megalapozhat a mai tudás felmérése és az arra ható tényezők széleskörű vizsgálata.

Ahhoz, hogy statisztikai módszerekkel bizonyítani tudjam a kistérségek helyzete, és a diákok teljesítménye között fennálló kapcsolatot, a tanulói tudás jellemzéséhez a 2003/2004-es tanévben elvégzett, az alapkészségek meglétét vizsgáló mérés matematika és szövegértés eredményeit, valamint a 2005. évi középszintű magyar, matematika és történelem érettségi vizsgák eredményeit használtam.

Már harmadik alkalommal végezték el hazánkban azt a teljes körű tudásfelmérést, amelynek egyfajta alapját az Európai Unió gyakorlata, a PISA felmérések adják.

A PISA- vizsgálat egy egész évtizedre előre megtervezett mérés-sorozat. A vizsgálat nem a tárgyi curriculumok ismeretére kíváncsi, hanem azt figyeli, hogy a tanulók rendelkeznek-e azokkal a készségekkel, amelyek szükségesek a valós élethelyzetek által megjelenített kihívásoknak való megfeleléshez. Az országos kompetenciamérések - ennek megfelelően - egy-egy populáció tudását, képességét mérik fel, kettős céllal. Egyrészt, hogy a tanulók teljesítményét megismerjék, másrészt, hogy az iskolák mérési-értékelési gyakorlatát kialakítsák, továbbá, felmérjék, hogy a tanulók képesek-e tudásukat az életben alkalmazni, ismeretszerzésre felhasználni, valódi problémákat, helyzeteket megoldani. A 2003/2004-es tanévben, valamennyi alap- és középfokú oktatási intézmény 6., 8., és 10. osztályosai vettek részt a felmérésben.

A mérésben 5 teljesítményszintet alkalmaznak, amely szintek bizonyos képességszintnek felelnek meg. Minden képességszinthez definiálva vannak azok a készségek, amelyekkel adott szintet elért diákok rendelkeznek. Ezek a képességszintek egyfajta hierarchiát alkotnak. Egy bizonyos szintet elért diák természetesen nemcsak azon a szinten elvárható képességekkel rendelkezik, hanem birtokában van az alsóbb szintekhez tartozókkal is.

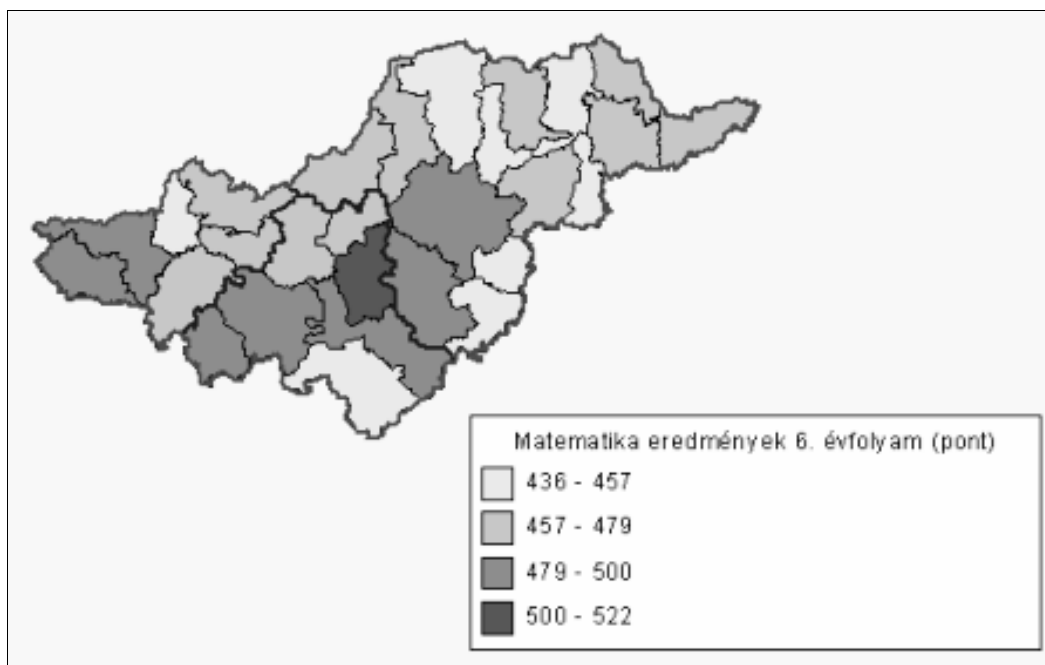
A kompetenciamérés a tanulók szövegértési képességének és a matematikai műveltségének, eszköztudásának megismerésére irányult. Míg az olvasási készség annak kulcseleme, hogy képesek legyünk bármely írott információ kezelésére, addig a számtani információk kezelésének

képessége hasonlóan fontos a mindennapi életben. Úgy is fogalmazhatunk, hogy egy ország diákjainak matematikai teljesítménye nagymértékben befolyásolja azt, hogy az adott ország társadalma és gazdasága mennyire lesz versenyképes a jövőben.

A régió tanulóinak matematika és szövegértési képességei

A 6. évfolyam eredményei

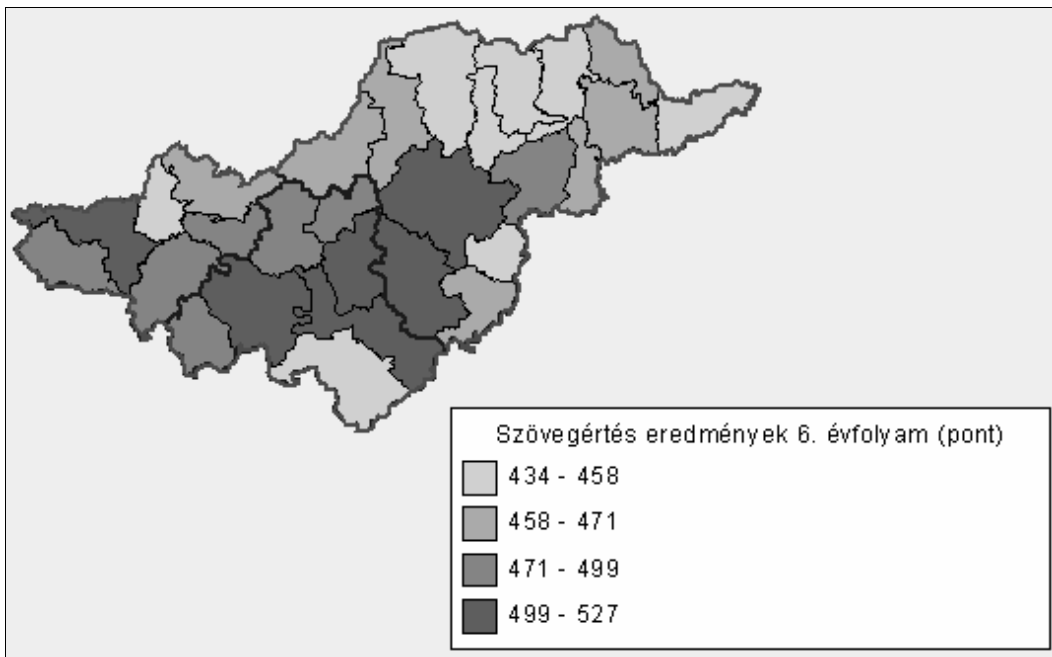
A legrosszabb eredmény a Szécsényi, a legjobb az Egri kistérségben tapasztalható. Habár olyan kistérség nincs, ahol az egyes szint alatt teljesítettek volna a diákok, mégis az eredmények nem mondhatóak kiemelkedően jónak: a kistérségek 75%-ában érték el az egyes szintet a diákok, és 25%-ában a kettes szintet. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy magasabb szintet elérő diákok, és iskolák nincsenek egyik kistérségben sem. Az általam elemzésre kerülő, és felhasznált adatok kistérségi szinten értelmezendők. A régió szintjén az átlagos pontszám 471 pont körüli. A matematika eredményei között kistérségi szinten jelentős eltérés nincs, a pontszámok szórásának terjedelme 85,14 pont. Ebben az esetben a legkisebb a minimális és maximális teljesítmény közötti különbség, a többi esetben sokkal nagyobb differencia tapasztalható.

2. ábra: A 6. évfolyam matematika eredményei

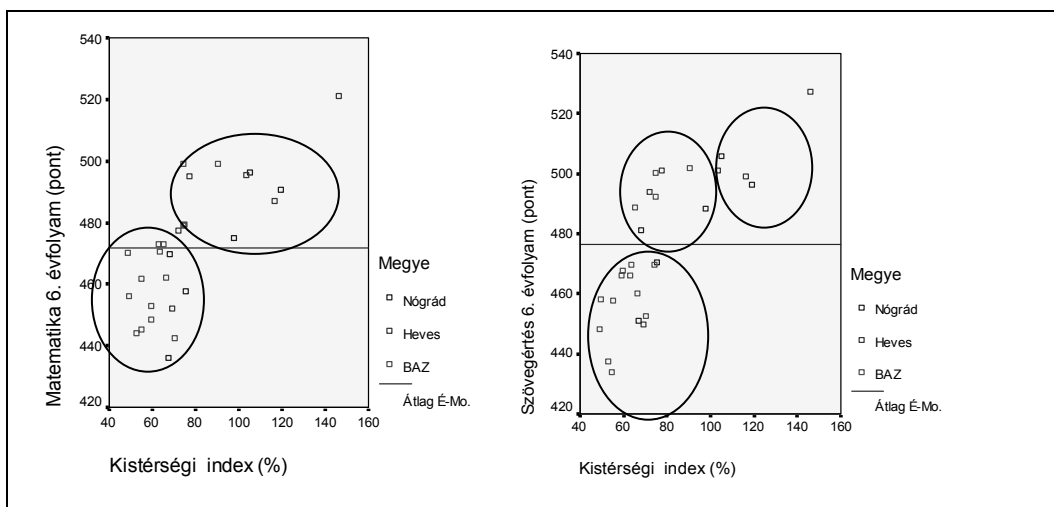
Forrás: A tanulói alapkészségek meglétét vizsgáló felmérés, 2003/2004, saját szerkesztés

A 6. évfolyam szövegértés felmérése esetén már jobb eredményeket kapunk, mint a matematika esetében. Az átlagos pontszám régiós szinten 476 pont, viszont már nagyobb a differencia a két szélső érték között: 93 pont (434 pont a Szikszói kistérség, és 527 pont az Egri kistérség). Az értékek eloszlása szimmetrikus. A térségek több mint 96%-ában 2-es szinten produkáltak a tanulók, és a fennmaradó 4% érte csak el a hármas szintet.

3. ábra: A 6. évfolyam szövegértés eredményei

Forrás: A tanulói alapkészségek meglétét vizsgáló felmérés, [2003/2004], saját szerkesztés

4. ábra: A szövegértés eredmények a kistérségi fejlettségi index függvényében

Forrás: A tanulói alapkészségek meglétét vizsgáló felmérés, 2003/2004., saját szerkesztés

A matematika esetében az egyik halmazt azok a kistérségek alkotják, amelyek diákjai a régiós átlagot jelentő 471 pont alatt teljesítettek, és a kistérség fejlettségi indexe kisebb, mint 80%; a másik halmazban azok szerepelnek, amelyek az átlagtól magasabb eredményt értek el, és az index értéke eléri, vagy meghaladja a 80%-ot.

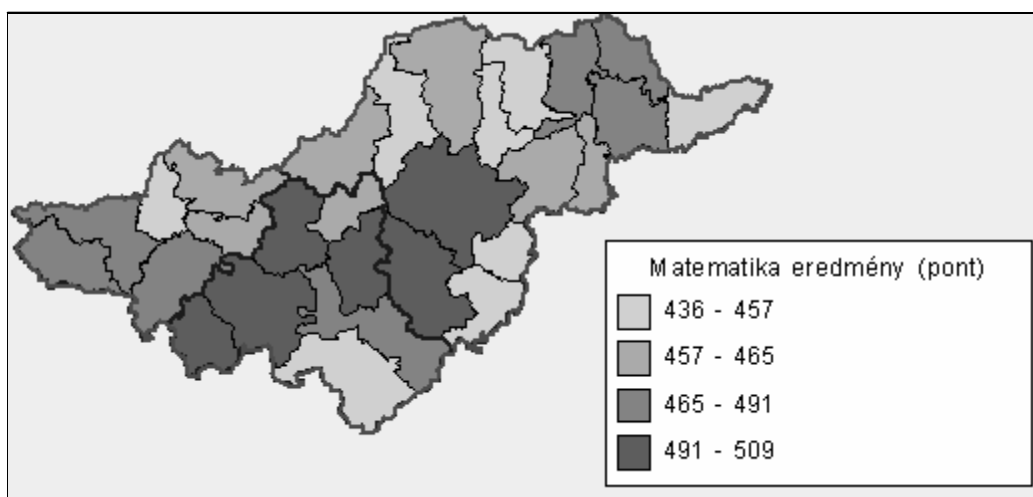
A szövegértési eredmények alapján három kategóriát különböztettem meg:

- az első csoport, amely 476 pont alatti eredményt ért el, és a fejlettségi indexe kisebb, mint 80%.
- a második csoport, amely esetén a teljesítmény magasabb, mint a régiós átlag, de a kistérségi indexük nem haladja meg a 80 %-ot,
- a harmadik csoport pedig, amely 80%-nál magasabb indexszel rendelkezik, és a tanulók eredménye szintén meghaladja az átlagot.

8. évfolyam matematika és szövegértési eredményei

Megfigyelhető, hogy minél magasabb az évfolyam, annál alacsonyabb a régiós átlag- ebben az esetben 470 pont, viszont annál nagyobb a szórás terjedelme- bár a 8. évfolyam matematika eredményei esetén a legkisebb, 74 pont. A leggyengébb eredmény - 436 pont - a Szécsényi kistérségben, a legjobb eredmény az Egri kistérségben található

A 8. évfolyamnál szövegértés esetében a legalacsonyabb eredmény 416 ponttal a Mezőcsáti kistérségben született, a legjobb 509 ponttal a Hatvani kistérségben, így a maximális és minimális érték közötti különbség több mint 93 pont. Az eredmények az 1-es és 2-es szint között 14 és 86%-ban oszlanak meg.

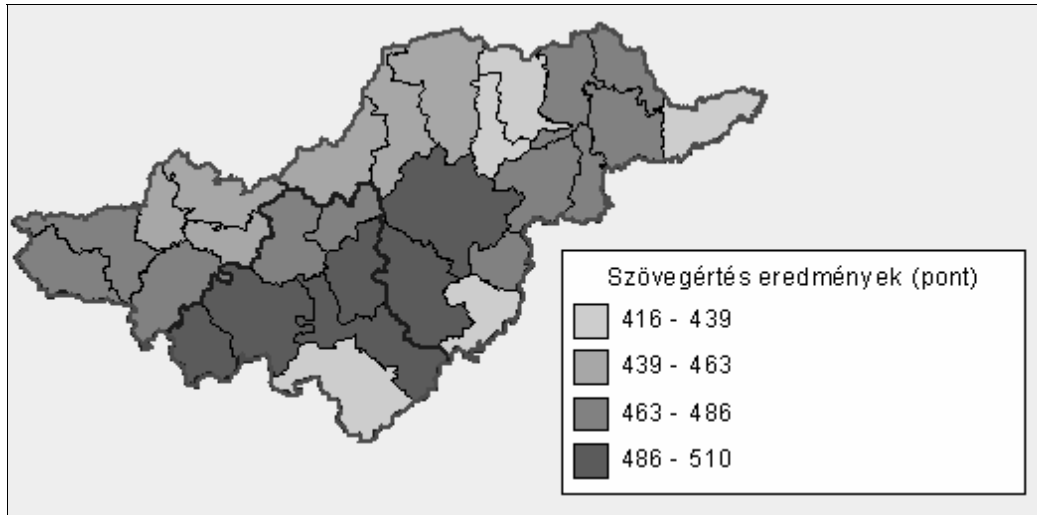

5. ábra: A 8. évfolyam matematika eredményei

Forrás: A tanulói alapkészségek meglétét vizsgáló felmérés, 2003/2004., saját szerkesztés

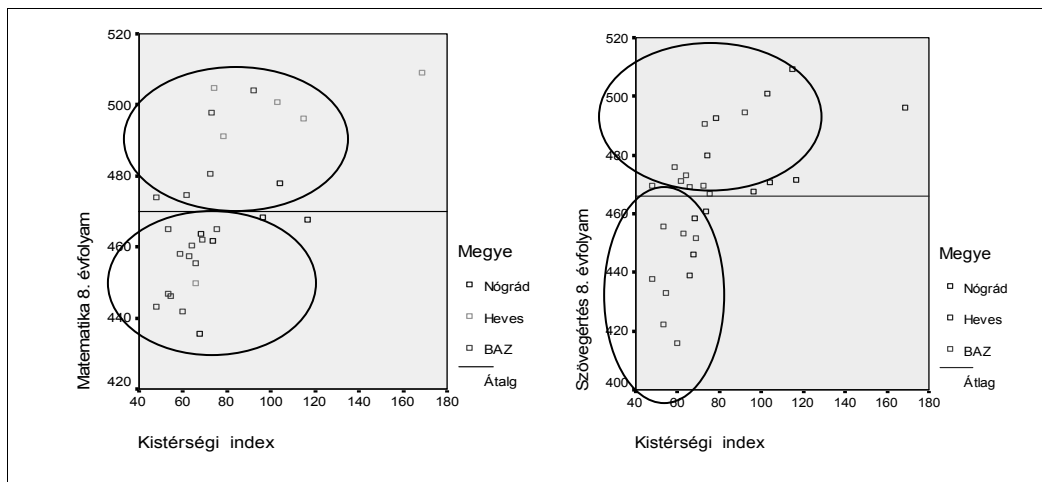
A 8. évfolyam eredményei esetében olyan csoportok különböztethetők meg, amelyeknél a jobb teljesítmény nem feltétlenül jelenti a magasabb fejlettségi index meglétét.

Az egyik halmazba azok a kistérségek tartoznak, amelyek a régiós átlagot jelentő 470 és 416 pont alatt teljesítettek, de a másik kategóriába tartozó kistérségekkel azonos, vagy akár nagyobb értékű fejlettségi indexszel rendelkeznek. A második csoportot a régiós átlagtól jobb eredményt elért, de az első kategóriába tartozó kistérségekkel azonos vagy kisebb fejlettségűek.

6. ábra: A 8. évfolyam szövegértés eredményei

Forrás: A tanulói alapkészségek meglétét vizsgáló felmérés, [2003/2004], saját szerkesztés

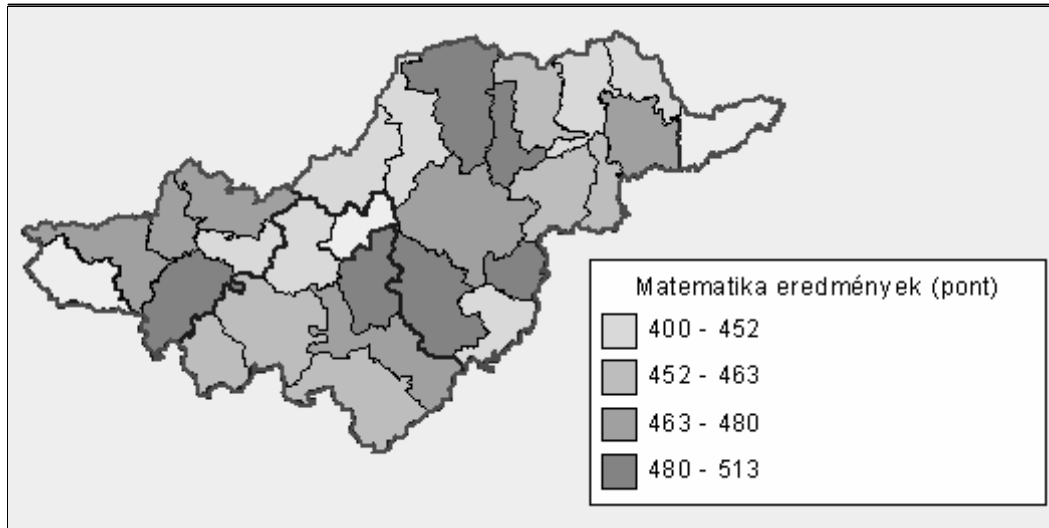

7. ábra: A matematika és szövegértés eredmények a kistérségi fejlettségi index függvényében

Forrás: A tanulói alapkészségek meglétét vizsgáló felmérés, 2003/2004., saját szerkesztés

10. évfolyam

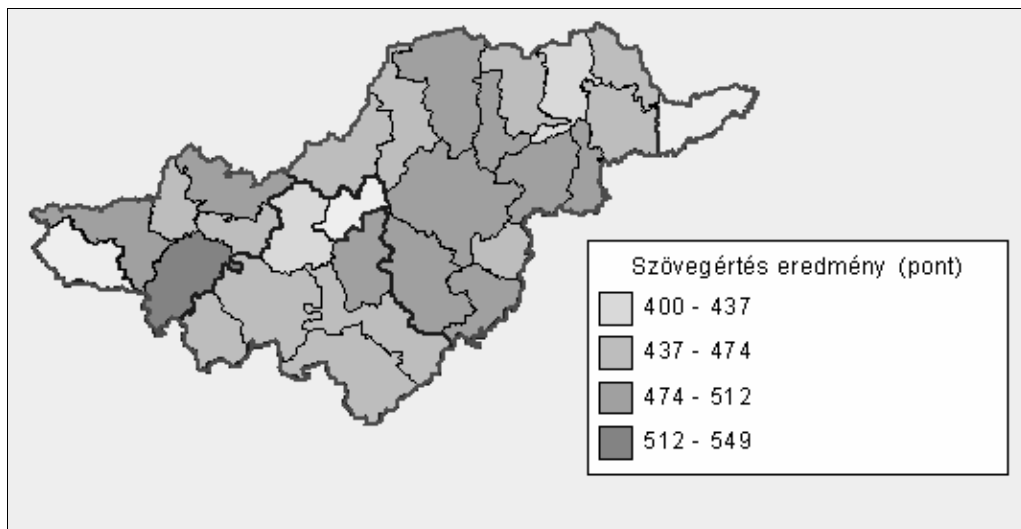
A régió szintjén az átlagos pontszám 462 pont. A matematika eredményei között kistérségi szinten jelentős eltérés mutatkozik, a pontszámok szórásának terjedelme 112 pont, ami az egyes kistérségi teljesítmények közötti nagymértékű differenciát mutatja. A legrosszabb eredmény a Pétervásári, a legjobb a Pásztói kistérségben tapasztalható: Ebben az esetben is az eredmények egyes és kettes szint közötti megoszlása mutatkozik: a kistérségek 36%-ában érték el az egyes szintet a diákok, és 64%-ában teljesítették a kettes szintet.

8. ábra: A 10. évfolyam matematika eredményei

Forrás: A tanulói alapkészségek meglétét vizsgáló felmérés, 2003/2004., saját szerkesztés

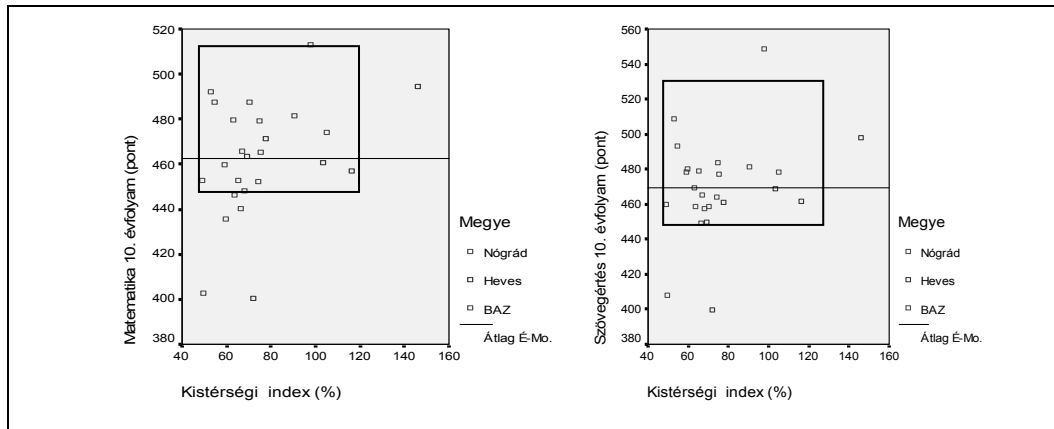
A 10. évfolyam szövegértés felmérése esetén jobb eredményeket kapunk, mint a matematika esetében. Az átlagos pontszám régiós szinten 469 pont, viszont a két szélső érték között ezen eredmények esetén a legnagyobb a különbség- 148 pont, mégpedig 399 pont a Pétervásári kistérség, és 548 pont a Pásztói kistérség eredménye között, a szövegértéshez hasonlóan. A térségek 8%-a érte el az egyes szintet, 88%-a a kettes szintet, és a fennmaradó 4% a hármas szintet.

9. ábra: A 10. évfolyam szövegértési eredményei

Forrás: A tanulói alapkészségek meglétét vizsgáló felmérés, 2003/2004., saját szerkesztés

A 10. évfolyam esetén szinte már lehetetlen az előzőekhez hasonlóan halmazokat képezni. Megfigyelhető az, hogy az eredmények egy bizonyos sávon belül szóródnak, mind a pontszámok, mind pedig az index értékénél, kivéve a két legmagasabb és a két leggyengébb eredményt elérő kistérséget.

10. ábra: A matematika és szövegértés-eredmények a kistérségi fejlettségi index függvényében

Forrás: A tanulói alapkészségek meglétét vizsgáló felmérés, 2003/2004., saját szerkesztés

Az Észak-magyarországi régió kistérségeinek helyzete és a tanulói tudás közötti összefüggés

A kutatásom alaphipotézise, hogy a kistérségek gazdasági és szociális helyzete valamint a tanulók teljesítménye között pozitív kapcsolat áll fenn. Ennek a feltételezésnek a bizonyítására készítettem el a kistérségi indexet, illetve használtam fel a 2003/2004-es tanévben elvégzett kompetenciamérés eredményeit.

Összevetve a két komponenst, a Pearson-féle korrelációs együtthatót alkalmazva, az alábbi eredményeket kaptam:

2. táblázat: A tanulói eredmények és a kistérségi fejlettségi index közötti kapcsolat

Megnevezés	Kapcsolat erőssége	
Matematika 6. évfolyam	$r= 0, 756$	ERŐS KAPCSOLAT
Szövegértés 6. évfolyam	$r= 0, 795$	ERŐS KAPCSOLAT
Matematika 8. évfolyam	$r= 0, 631$	KÖZEPES KAPCSOLAT
Szövegértés 8. évfolyam	$r= 0, 612$	KÖZEPES KAPCSOLAT
Matematika 10. évfolyam		Nincs kapcsolat
Szövegértés 10. évfolyam		Nincs kapcsolat
Érettségi eredmények		Nincs kapcsolat

Forrás: saját számítás

A regressziós vizsgálat kimutatta, hogy az index erős kapcsolatban áll a 6. évfolyam eredményeivel, közepes kapcsolatban áll a 8. évfolyam eredményeivel, viszont nincs kapcsolat a 10. évfolyam eredményei esetén. Azaz, minél magasabb az évfolyam, annál kevésbé korrelál a fejlettségi indexszel, ugyanakkor a teljesítmények közötti szóródás növekszik. Ha megfordítjuk a kapott összefüggéseket: az alacsonyabb évfolyam esetén bizonyítható, hogy a kistérség szociális és gazdasági helyzete befolyásolja a tanulói eredményeket, a diákok tudását. Ez az

eredmény azzal is magyarázható, hogy a tanulók készségeit és képességeit mutató kompetenciák az életkor előrehaladtával fejlődnek, és amelyek függetlenednek valamelyest a szociális háttértől. Ám a jelenséget vélhetően sokkal inkább magyarázza a középfokú oktatási intézményeknek a kistérségektől való elszakadása, az intézmények városi koncentrációja, a kistérségeket átszelő beiskolázási területek.

Következtetés

A szakirodalom társadalmi kirekesztettségnek nevezi azt az állapotot, amikor egy hátrányos helyzetben lévő személy nem képes, vagy csak nagyon nehezen tud a lehetőségek hiánya miatt kiszakadni a közegből. A rossz gazdasági és szociális állapotok között felnevelkedő, alacsonyan iskolázott, és sok esetben munkanélküli szülők gyermekei - nagy eséllyel- szintén alacsonyan iskolázottan, munka és lehetőségek nélkül fogják tengetni életüket. A gyenge szocio-ökonómiai jegyek öröklődnek, szülőről- gyermekekre.

A kistérségi fejlettségi index értékei felhívják a figyelmet az Észak-magyarországi régió egyes kistérségeinek elmaradott helyzetére, ami a családok és egyének szintjére is lebontható. Az alacsony mutatószámok mögött családok, emberek és főként gyermekek sorsa áll.

Számos elmélet foglalkozik azzal a ténnyel, hogy az oktatás képessé teszi az embereket magasabb szintű életre. Az elmaradott térségekben a hátrányos helyzetű gyermekek számára az oktatás az egyetlen kiút a sokszor akár súlyos nyomornak nevezhető körülmények közül. Viszont nemcsak az oktatás színvonala az egyetlen olyan tényező, ami a kitöréshez szükségeltetik. Fontosak azok a pénzügyi támogatások, hozzájárulások, amelyek a még magasabb készségek elsajátítása mellett, az alap kompetenciák szintjének növelésére fektetik a hangsúlyt.

Felhasznált irodalom

- Faluvégi A. (2004): *Kistérségeink helyzete az EU küszöbén* - Magyar Statisztikai Társaság Területi Szakosztályának Konferenciája, 2004. július. 9. Budapest
- Tóth István Gy. (2001): *Az oktatás társadalmi-gazdasági környezetének alakulása a kilencvenes évek Magyarorszáján*. Országos Közoktatási Intézet, Magyar Közoktatás Országos Szakmai Konferencia
- Dr. Tóthné dr. Sikora G. (2004): *Humán erőforrások gazdaságtana*. Miskolc
- Ragályiné Hajdú Zs. (2006): *A szakképzés-fejlesztés regionális perspektívái*
- Rechnitzer J. (2006): *Miért élnek jobban az emberek a Dunántúlon, mint az Alföldön?- Regionális különbségek és kezelési technikák*. Mindentudás Egyetem előadás: <http://www.mindentudas.hu/rechnitzerjanos/20051123rechnitzer1.html>
- Vári – Rábainé – Szepese – Szabó - Takács (2004): *Kompetenciamérés 2004 - Értékelési Központ, SuliNova Kht., Budapest*
- Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottság (2004): *Az Észak-magyarországi régió szakképzés-fejlesztési stratégiája*
- Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet- Regionális Szociálpolitikai Helyzetelemzések Észak-magyarországi régió (2004.): *Az Észak-magyarországi régió szociális helyzetelemzése*.